

DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-4\(36\)-9-25](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-4(36)-9-25)

УДК [330.34:502.131.1](477)

JEL Classification: Q01

Максим Дубина

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)
E-mail: maksim-32@ukr.net **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-5305-7815>
ResearcherID: [F-3291-2014](https://orcid.org/0009-0004-5186-5909). **Scopus Author ID:** [56912277800](https://orcid.org/0009-0004-5186-5909)

Денис Сердюк

аспірант
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)
E-mail: denysserdiuk@ukr.net. **ORCID:** <https://orcid.org/0009-0004-5186-5909>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА ТУРБУЛЕНТНОСТІ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті розглянуто теоретичні положення забезпечення сталого розвитку суспільства в умовах невизначеності та турбулентності його функціонування. Зокрема, проаналізовано сутність сталого розвитку, визначено основні причини невизначеності й нестаціонарності економічного розвитку, обґрунтовано цілі такого розвитку. На основі аналізу індексу сталого розвитку було визначено сучасні тенденції впровадження моделі такого розвитку в країнах. Також досліджено ретроспективні та сучасні тенденції впровадження моделі сталого розвитку в Україні, конкретизовано вплив війни на можливості використання такої моделі в країні та обґрунтовано важливість її використання у період відновлення країни з метою забезпечення подальшого стійкого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток; національна економіка; нестабільність; стале фінансування; економічна турбулентність.

Рис.: 4. Бібл.: 14.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство за загальносвітовими підходами повинно функціонувати й розвиватися на засадах сталого розвитку. Концепція такого розвитку передбачає гармонійну взаємодію людини та навколишнього середовища, у якому вона є та забезпечує свою життєдіяльність. Передусім забезпечення моделі сталого розвитку суспільства пов'язане з трансформацією принципів функціонування економічної системи суспільства. Історично в період поступового розвитку господарських відносин навколишнє середовище розглядалося людством як джерело передусім необхідних ресурсів для забезпечення життєдіяльності та подальшого розвитку. Проте з часом стало зрозуміло, що природні ресурси вичерпні й розвиватися виключно на основі екстенсивного способу виробництва не можна. Це сприяло філософському переосмисленню ролі навколишнього середовища в розвитку світового господарства та пошуку нових принципів, використання яких сприятиме подальшому економічному розвитку суспільства у поєднанні з об'єктивною необхідністю збереження навколишнього середовища, пошуку шляхів забезпечення гармонійної взаємодії людини та природи в процесі її господарської діяльності.

Беззаперечно, забезпечити сталий розвиток суспільства можливо лише через залучення значних фінансових ресурсів, оскільки впровадження сучасних інновацій, які сприяють трансформації соціальних, екологічних та економічних систем на засадах сталості, потребує значних інвестицій. Це складно реалізовувати країнам, у яких таких ресурсів немає, а сприятливість інвестиційного клімату не є достатньою. Особливо складним є впровадження моделі сталого розвитку в умовах нестабільності, турбулентності зовнішнього середовища, коли економічні суб'єкти втрачають частину власних ресурсів і намагаються раціонально використовувати наявні. При цьому всі кошти, які були раніше використані для забезпечення власного розвитку на засадах сталості, можуть за несприятливих обставин бути втраченими через неможливість підтримувати використання відповідних інновацій, необхідність скорочення інвестицій у розбудову окремих галузей та підприємств, дефіцит ресурсів для завершення вже розпочатих об'єктів. Таким чином, є потреба у проведенні додаткових досліджень у напрямку вивчення процесу забезпечення сталого розвитку суспільства в умовах невизначеності.

Україна сьогодні перебуває у надскладних умовах власного розвитку. Війна призвела до складних економічних, екологічних та соціальних потрясінь, наслідки яких поки що лише поглиблюються. Відповідно всі процеси, зусилля, які були спрямовані на формування умов для саме сталого розвитку країни були нівельовані та виявилися частково марними. Проте, прагнення України інтегруватися до економічного простору ЄС вимагає також прийняття і базових принципів функціонування європейських країн, центральним напрямком національних стратегій розвитку яких є саме забезпечення сталого розвитку. Окреслене актуалізує питання проведення нових досліджень у сфері забезпечення сталого розвитку України в умовах сучасних турбулентних процесів в українському суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сталого розвитку розглядалися в роботах багатьох науковців. Серед українських науковців, які активно займаються дослідженням питань сталого функціонування українського суспільства, сталого фінансування, впровадження зеленої економіки можна виокремити таких: С. О. Біла, В. Г. Воронкова, Ж. В. Дерій, Н. В. Іванова, Г. Капінос, Г. Ю. Карпенко, Н. Г. Метеленко, Н. В. Павліха, О. В. Попело, О. О. Резнікова, М. В. Руда, І. З. Сторонянською, С. О. Тульчинська, І. О. Цимбалюк, Н. Т. Шадура-Никипорець.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Однак, попри численні наукові праці у сфері сталого розвитку, питання впровадження моделі такого розвитку для України залишається актуальним. Як уже зазначалось, у сучасних умовах протистояння зовнішній агресії звичайно зазначені питання особливо не розглядаються як актуальні, що є цілком зрозуміло. Однак поступово після завершення війни та стабілізації економічного життя в країні ці питання актуалізуються і необхідно буде шукати нові шляхи підтримки впровадження моделі сталого розвитку. Ці питання поки що досліджені фрагментарно.

Постановка завдання. Метою статті є поглиблення теоретичних положень забезпечення сталого розвитку України в умовах невизначеності та турбулентності зовнішнього середовища, у якому сьогодні перебуває країна.

Виклад основного матеріалу. Розпочнемо дослідження з обґрунтування сутності сталого розвитку та особливостей цієї концепції розвитку сучасного суспільства. У переважній більшості наукових робіт цей вид розвитку розглядається як розвиток, який відбувається сьогодні за умов збереження його можливостей у майбутньому. Також у науковій літературі трапляється значна кількість наукових робіт, які присвячені забезпеченню сталого розвитку в різних сферах суспільства, включаючи національну економіку та її окремі галузі.

До особливостей концепції сталого розвитку економіки належать такі:

1) необхідність одномоментного розвитку економічної, соціальної та екологічної систем функціонування суспільства, гармонійне поєднання базових цілей розвитку таких систем, оскільки часто такі цілі можуть суперечити одна одній;

2) пов'язана з необхідністю збереження навколишнього середовища, умов життєдіяльності для майбутніх поколінь, забезпечення для них спроможності й надалі покращувати власні умови життя та здійснювати гармонійний розвиток суспільства;

3) необхідність зміни відношення людини до природи, навколишнього середовища, трансформація світогляду громадян, зміна інституціональних умов функціонування та розвитку суспільства;

4) необхідність забезпечення збереження навколишнього середовища, в якому розвивається суспільство, дбайливе ставлення до невідновлювальних економічних ресурсів;

5) необхідність формування макроекономічної та макрофінансової стабільності в країні для забезпечення впровадження зазначеної концепції, оскільки лише в країнах із високим рівнем доходів громадян та належним рівнем освіти можливо комплексно забезпечити умови для сталого розвитку;

6) необхідність впровадження на рівні держави, формування відповідної державної політики з конкретизацією методів та інструментів стимулювання економічних процесів у суспільстві для впровадження проєктів сталого розвитку суспільства;

7) забезпечення багатоканальності фінансування сталого розвитку суспільства, побудова складної системи децентралізованих фінансових відносин в країні для стимулювання реалізації проєктів, які дозволяють підтримувати впровадження такого розвитку [2; 3; 11].

Забезпечити розвиток національної економіки на засадах сталості в періоди шоків викликів досить складно, оскільки більшість суб'єктів господарювання намагаються в такі періоди вижити та протидіяти деструктивному впливу зовнішніх чинників. До таких викликів, з якими може зіткнутися суспільство та національна економіка, можна віднести такі:

- воєнна агресія, військові дії на території країни або поблизу її кордонів, що зумовлює низку складних та складнопрогнозованих економічних та соціальних процесів;
- громадянські війни, загострення проблем у політичному житті країни, масові демонстрації та протести;
- складні деструктивні процеси у розвитку національної економіки, виникнення та розгортання світових економічних криз;
- погіршення відносин із сусідами, торговельні війни, економічні блокади товарів, закриття кордонів для перетину громадянами;
- екологічні катастрофи та їхній деструктивний вплив на розвиток суспільства, міграцію населення, економічний спад;
- кліматичні зміни, які поступово відбуваються в країні;
- світові епідеміологічні кризи, їх швидке поширення та подальша світова економічна рецесія;
- революції, політична нестабільність, постійна зміна влади, захоплення влади окремими особами;
- складна внутрішня політика, масові арешти, переслідування громадян, нав'язування нової ідеології та моделі економічного розвитку;
- терористичні атаки, які можуть мати систематичний характер і впливати на функціонування суспільства, підривати економічний розвиток країни, її співпрацю з іншими країнами та міжнародними інститутами та інші виклики [4; 7].

До основних цілей сталого розвитку суспільства за даними ООН прийнято відносити такі: подолання бідності; подолання голоду; міцне здоров'я та добробуту; якісна освіта; гендерна рівність; чиста вода та належні санітарні умови; доступна та чиста енергія; гідна праця та економічне зростання; промисловість, інновації та інфраструктура; скорочення нерівності; сталий розвиток міст та спільнот; відновлювальне споживання та виробництво; пом'якшення наслідків зміну клімату; збереження морських ресурсів; захист екосистем суші; мир, справедливість та сильні інститути; партнерство заради стійкого розвитку [1; 11].

Урахування окреслених цілей у процесі створення та реалізації стратегії розвитку національної економіки дозволяє забезпечити перехід до поступового її гармонійного розвитку. При цьому, впроваджуючи досягнення зазначених цілей, національна економіка зазнає структурних змін, формуються нові галузі господарства, суб'єкти підприємницької діяльності активно починають здійснювати ті види економічної діяльності, які раніше не розвивалися, або яких взагалі не було. До таких галузей та напрямів національної економіки варто віднести відновлювальну енергетику, органічне природне агрови-робництво тощо. У процесі реалізації концепції сталого розвитку фактично всі сфери та галузі національного господарства зазнають впливу. Це відбувається в процесі поступового впровадження підприємствами сучасних технологій, які дають можливість економити ресурси, насамперед енергетичні,

забезпечити зростання продуктивності виробництва і т. ін. Це своєю чергою стимулює інші галузі розробляти такі технології, виробляти їх для різних галузей господарства. Таким чином в моделі сталого розвитку фактично всі суб'єкти підприємницької діяльності поступово залучаються до досягнення цілей такого розвитку. При цьому провідну роль відіграють органи державної та місцевої влади, які формують сприятливі умови для розвитку національної економіки на засадах сталості.

Розглянемо особливості запровадження концепції сталого розвитку у світі. Для цього проведемо аналіз комплексного індексу сталого розвитку, який визначається для всіх країн світу кожного року на основі аналізу зміни показників за кожною із визначених в концепції сталого розвитку цілей. Методологія обчислення такого індексу є складною, оскільки аналізується досить широкий спектр макроекономічних, соціальних, фінансових та інших видів показників. На рис. 1 представлено відповідну інформацію.

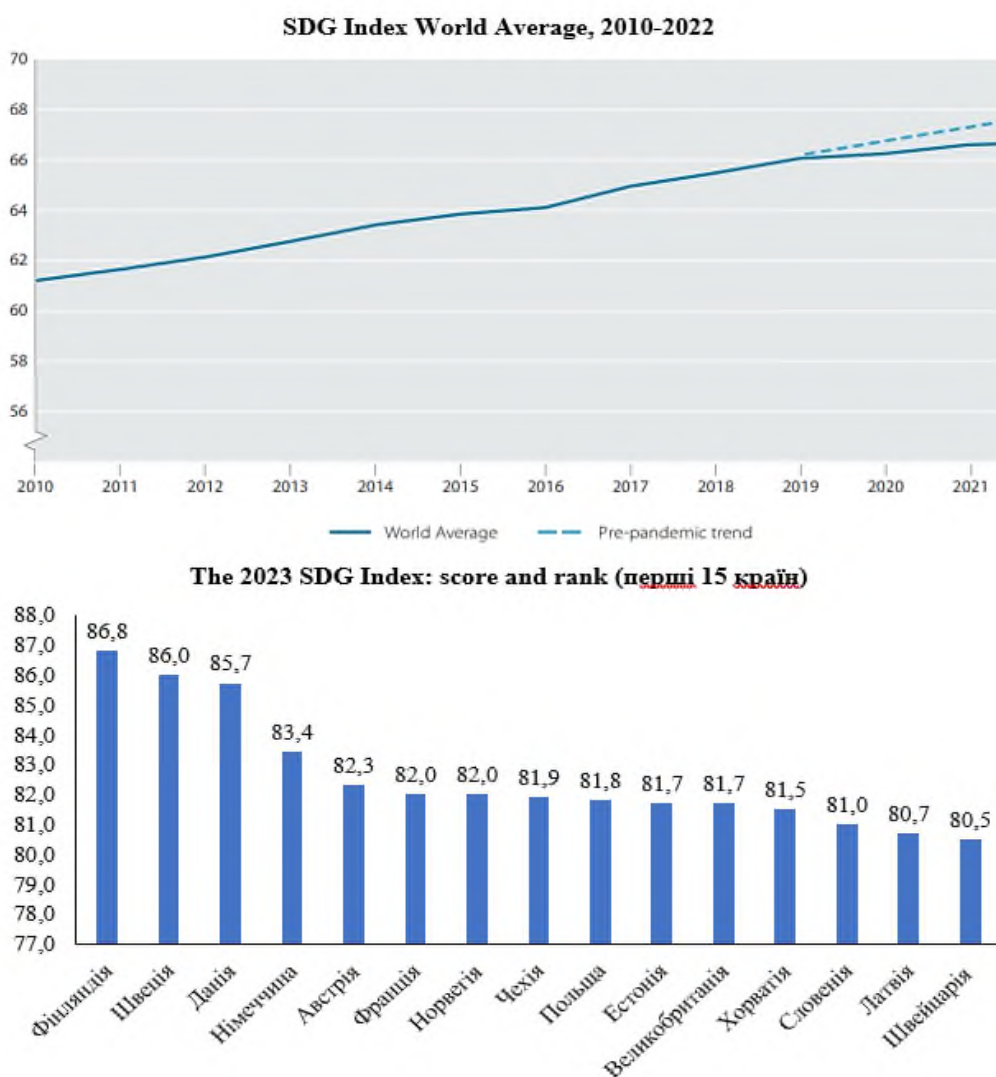

Рис. 1. Інформація про індекс сталого розвитку

Джерело: Sustainable development report 2023 Implementing the SDG Stimulus Includes the SDG Index and Dashboards [13]

Таким чином, дані рис. 1 показують, що протягом 2010-2022 рр. у світі індекс сталого розвитку постійно зростає, що свідчить про ефективність використовуваних урядами більшості розвинутих країн світу заходів для впровадження моделі сталого розвитку. Беззаперечно, на зміну цього індексу впливають світові тенденції в розвитку національної економіки, функціонування світової фінансової системи. Це підтверджується даними рис. 1, на якому видно, що COVID-19 значно сповільнив розвиток світової економіки на засадах сталості, що є цілком логічним, враховуючи і зниження темпів розвитку світової економіки загалом унаслідок пандемії.

Лідерами серед усіх країн світу за темпами побудови моделі сталого економічного розвитку є скандинавські країни, з-поміж яких варто виділити Фінляндію, Швецію, Данію. Загалом, що є цілком логічним, найбільш економічно розвинуті країни демонструються і високі темпи сталого розвитку. Проте серед всіх країн світу саме країни Європи посідають провідні позиції в цьому рейтингу, що свідчить про їхній позитивний досвід у впровадженні моделі сталого розвитку національної економіки. Також результати визначення індексу сталого розвитку корелюють і з результатами індексу глобальної конкурентоспроможності країн. Це дає підстави стверджувати, що побудова саме інноваційної моделі економіки є важливою умовою забезпечення її сталого розвитку саме в довгостроковій перспективі.

У країнах, які розвиваються і перманентно зіштовхуються з наслідками складних деструктивних процесів у власному функціонуванні, процес становлення моделі сталого розвитку здійснюється переважно досить складно й поступово. Подолання наслідків таких деструкцій є складним завданням, вирішення якого потребує часу, ресурсів та інституційної спроможності впроваджувати необхідні реформи. При цьому одночасно забезпечити високий рівень впровадження проєктів для розбудови суспільства на засадах сталості інколи складно, що пов'язано з дефіцитом фінансових ресурсів.

Однак унікальність моделі сталого розвитку полягає в тому, що в процесі реалізації відповідних заходів із запровадження такої моделі функціонування національної економіки, трансформується і фінансова система країни, виникають нові інструменти залучення коштів. Саме тому навіть і в післяшоковому періоді відновлення національної економіки впровадження моделі сталого розвитку є доцільним і в сучасних реаліях розвитку світового господарства необхідним. Фактично значна кількість сучасних інновацій, які забезпечують зростання рівня конкурентоспроможності національного господарства, спрямовані на підвищення ефективності використання природних ресурсів, забезпечення гармонійного розвитку між людиною, природою та суспільством [8; 12].

Розглянемо детальніше особливості забезпечення сталого розвитку в післяшоковий період економічного відновлення. Для цього розглянемо досвід України як країни, яка перманентно стикається з непередбачуваними за

масштабами кризовими явищами, які приводять до значного погіршення макроекономічного розвитку країни, а відновлення докризових показників розвитку завжди відбувається складно і тривалий час.

На рис. 2 представлено інформацію про індекс сталого розвитку країн Східної Європи та країн Балтії, які мали однакові з Україною висхідні умови для власного розвитку після розпаду Радянського Союзу.

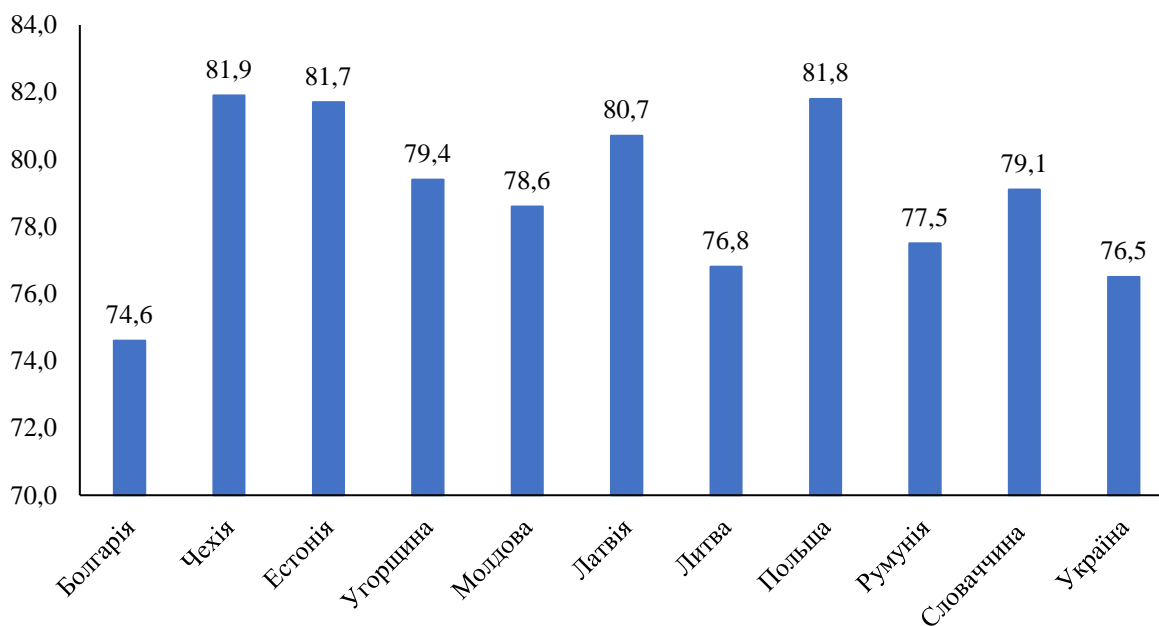

Рис. 2. Індекс сталого розвитку країн Східної Європи та країн Балтії

Джерело: Sustainable development report 2023 Implementing the SDG Stimulus Includes the SDG Index and Dashboards [13]

Враховуючи історичну ретроспективу розвитку країн Східної Європи та балтійських країн протягом останніх тридцяти років, варто зазначити, що переважна більшість із них змогли побудувати модель ринкової економіки, стати частиною Європейського Союзу та забезпечити високі темпи власного економічного розвитку. Проте з позиції вивчення сучасних тенденцій впровадження концепції сталого розвитку ситуація виглядає інакшою. Дані рис. 2 засвідчують, що серед усіх визначених країн найнижчий показник індексу сталого розвитку у Болгарії (74,6), Литви (76,8), України (76,5). Звичайно, у загальному рейтингу всіх країн за окресленим індексом позиції всіх держав є досить високими. Однак для європейських країн – посередніми, враховуючи провідну роль цих держав у впровадженні моделі сталого економічного розвитку.

На фоні представлених країн Україна серед усіх країн Східної Європи та країн Балтії посідає місце нижче середнього для цих країн показника (78,96). Проте недостатні темпи економічного розвитку України загалом та, відповідно, впровадження моделі сталого розвитку обумовлюються значною кількістю зовнішніх та внутрішніх шоків політичного, економічного та

соціального характеру, які деструктивно впливають на загальний економічний розвиток країни. Розглянемо такі кризові ситуації та їх вплив на функціонування національного господарства більш детально.

Протягом останніх двадцяти років України зіштовхувалася із низкою деструктивних та складних соціальних, економічних та політичних викликів. Першим соціальним конфліктом, який відбувся в історії країни є Помаранчева революція та політична криза 2004 р., яка, з одного боку, оголила вже накопичені в українському суспільстві суперечності, а з іншого – можна сказати «відкрила країну» для іноземних інвесторів та активних змін. У подальші роки обсяги прямих іноземних інвестицій значно збільшилися до країни, реформувався фінансовий сектор, промисловий сектор досяг свого найкращого розвитку з часу проголошення незалежності держави. У 2005-2007 рр. ВВП України зростав швидкими темпами, інколи до 7,0 % річних. 2005-2007 рр. – період зростання добробуту українців та активний розвиток більшості галузей та сфер національного господарства, що відбувалося за рахунок доступних та недорогих ресурсів фінансових установ. Проте, фінансово-економічна криза 2007-2008 рр. різко негативно вплинула на економіку України, знизилися темпи економічного зростання, значного негативного впливу зазнала сфера фінансових послуг, діяльність іноземних банків. Фактично країна сьогодні відчуває ті зміни, які були викликані наслідками фінансово-економічної кризи.

Новий етап стохастичного розвитку економіки України почався у 2014 р. – року Революції Гідності. Складна політична ситуація в країні зумовлена політичною кризою, напруженням у відносинах із сусідніми країнами, що призвело до анексії Криму російською федерацією, війні на сході країни, проведенням антитерористичною операції і формуванням у довгостроковій перспективі складної безпекової ситуації на сході країни. 2014-2015 рр. були до 2022 р. найгіршими з економічної, соціальної сторони в історії країни. Відновлення економічного розвитку відбувалося досить тривалий час, а в деяких секторах господарства і на сьогодні не досягнуті показники 2013 р. (пройшло вже десять років).

Як і у всьому світі економіка України після її відновлення зазнала також негативного впливу від поширення COVID-2019. Саме у 2020 р. у країні відбувся спад темпів економічного розвитку. Проте, в порівнянні з 2008 та 2014 рр. економіка країни не зазнала такого руйнівного впливу.

2022 р. став переломним роком для України й українців. Розпочата російською федерацією війна торкнулася кожної української родини і звичайно негативно вплинула на функціонування всіх сфер суспільства. Наслідки вторгнення агресора в майбутньому необхідно ще буде проаналізувати та визначити.

На рис. 3 представлено окремі макроекономічні показники розвитку національного господарства України, які відображають загалом усі вищеопи-сані складні соціальні та економічні події в історії країни.

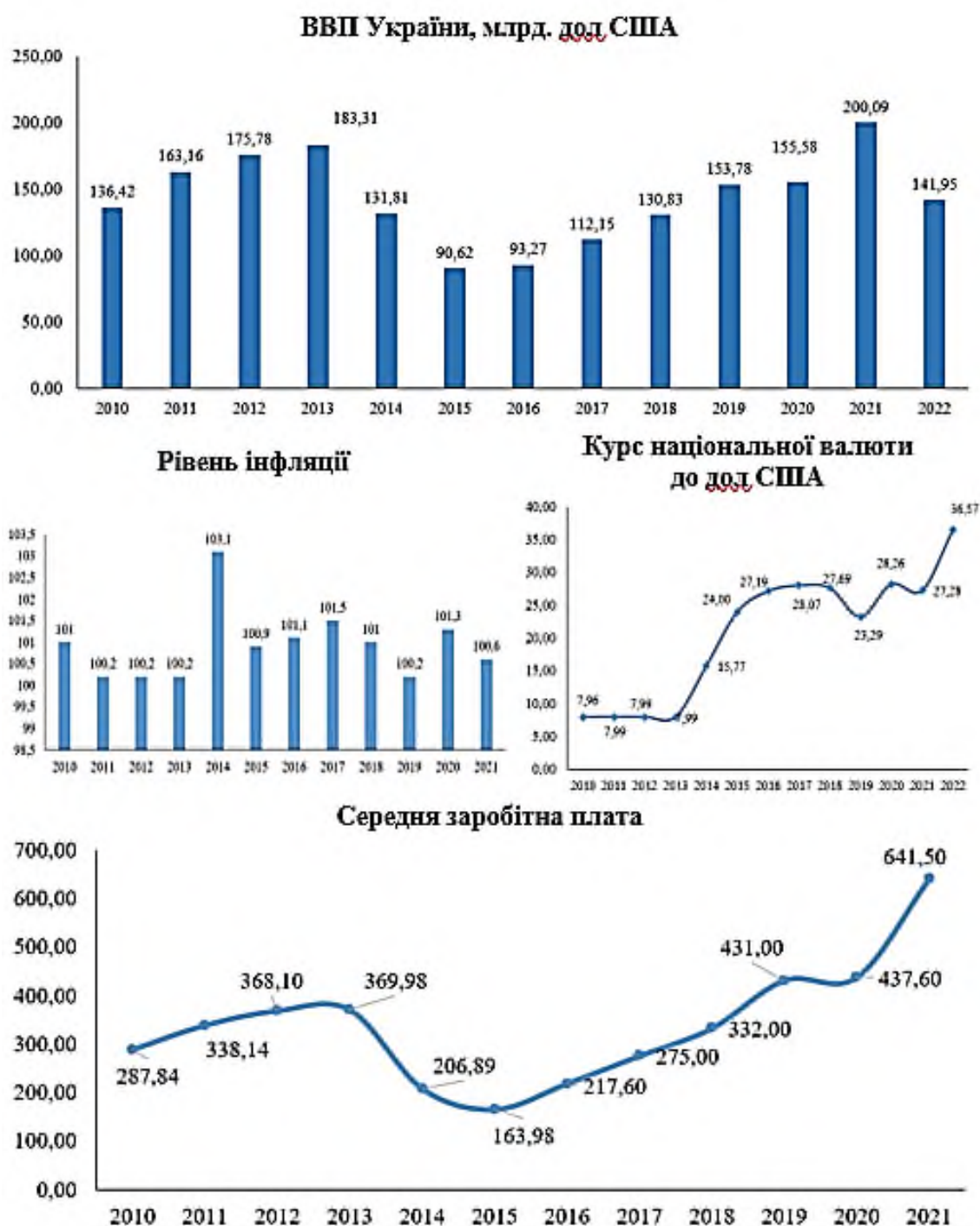

Рис. 3. Показники макроекономічного розвитку України

Джерело: складено авторам

Таким чином, можна констатувати, що економічний розвиток України характеризується періодичною нестабільністю розвитку політичної, соціальної та економічної систем суспільства, що постійно деструктивно впливає на функціонування національного господарства країни, якості та рівня життя громадян. Дані рис. 3 лише підтверджують це, оскільки чітко демонструють значний спад ВВП країни у 2015 р., у 2022 р. Відновлення цього

показника після його різкого спаду у 2015 р. відбулося лише у 2018 р., а показник 2013 р. – у 2021 р. (через вісім років). У 2022 р. після вторгнення російської федерації на територію України ВВП країни зменшився на 30 %, до рівня 2018-2019 рр.

Представлені на рис. 3 інші макроекономічні показники також демонструють періодичні кризові процеси у розвитку економіки України. При цьому, якщо індекс інфляції в країні після проведення радикальної та якісної реформи в банківському секторі вдалося стабілізувати та забезпечити впровадження ефективної монетарної політики Національним банком України, то офіційний курс гривні щодо долара США після значного зниження обсягів золото-валютних резервів у 2013 р. різко знизився і національна валюта України девальгувала більше ніж тричі за 2014-2016 рр. Звичайно це вплинуло на економічний розвиток, реальний рівень доходів громадян. У 2015 р. середня заробітна плата в країні за офіційними даними складала 163,98 дол. США, хоча у 2013 р. була на рівні 369,98 дол. США. Даний показник 2013 р. буде досягнуто в країні лише у 2019 р. (через шість років). У 2021 р. у країні був зафіксований найвищий рівень середньої заробітної плати в країні – 641,5 дол. США.

Цілком зрозуміло, що наслідки війни для України як незалежної країни є дуже руйнівними, а втрати колосальними. Немає жодного регіону країни, який би не піддавався ракетному обстрілу. Серед основних наслідків військової агресії сьогодні можна виділити такі:

- значні жертви серед військових та цивільного населення, мільйони мігрантів, які виїхали до різних країн з метою захисту власного життя;
- захоплення території країни та її окупація;
- суттєве руйнування інфраструктури країни (десятки зруйнованих мостів, кілометри зруйнованих доріг, аеропорти, логістичні центри, залізничні вокзали, об'єкти теплової електроенергетики, портова інфраструктура і т. ін.);
- потужні ракетні обстріли привели до значного руйнування енергетичної інфраструктури країни, а руйнування Каховської ГЕС та окупація Запорізької АЕС мали значний вплив на забезпечення громадян та промисловий сектор електроенергією;
- мінування колосальної території країни, особливо сільськогосподарських угідь, зокрема посівних площ, негативно відобразилося на обсягах виробленої сільськогосподарської продукції, яка відігравала одну з ключових позицій в експорті країни;
- руйнування соціальної інфраструктури (шкіл, закладів охорони здоров'я, університетів), пам'яток культури та інші наслідки [6; 10].

Звичайно впроваджувати проекти, які б сприяли сталому розвитку країни саме в період війни доволі складно, оскільки пріоритетними стають питання безпеки, розвитку оборонного комплексу, забезпечення потреб військових та соціального захисту громадян.

Протягом багатьох років в Україні постійно пропагувалася ідея впровадження моделі сталого розвитку країни. Проте створити умови для її побудови

в цілому не вдалося. Причини були різні. У критичні роки на це не вистачало фінансових ресурсів. У роки економічного піднесення увага фокусувалася виключно на реалізації окремих об'єктів в екологічній, енергетичній сферах, які були покликані покращити стан навколишнього середовища. Проте в реальності концепція сталого розвитку в Україні не набула масової підтримки як з боку органів державної влади й місцевого самоврядування, так і з боку суб'єктів підприємницької діяльності. Малий та середній бізнес завжди шукав шляхи виживання в непростому інституційному середовищі, а державні інститути керувалися насамперед політичними мотивами.

Однак, серед проєктів, які цілком можливо віднести до проєктів, що забезпечують сталий розвиток суспільства, формують умови для дбайливого ставлення до навколишнього середовища можна віднести проєкти у сфері зеленої енергетики, а саме: будівництво вітрових електростанцій, малих гідроелектростанцій, побудова на півдні країни сонячних електростанцій, поступове впровадження технологій ощадливого використання води. Проте, в сучасних умовах значна кількість з побудованих об'єктів була вже зруйнована і багато з них не можна відновити. Руйнування Каховської ГЕС створило екологічну катастрофу на півдні країни, наслідки якої ще доведеться вивчити.

На рис. 4 представлено інформацію про особливості впровадження моделі сталого розвитку в Україні у 2023 р. Як вже зазначалося у цей рік за показником індексу сталого розвитку Україна отримала 76,5 балів, що відповідає 38-му місцю зі 166 країн, які були залучені до аналізу. Відповідно для визначення індексу сталого розвитку проводиться дослідження досягнень країни за рік за всіма цілями сталого розвитку.

Серед усіх цілей сталого розвитку в Україні досягнуто лише одну ціль - скорочення нерівності, що свідчить про розвиток українського суспільства, розуміння необхідності забезпечення рівних прав для різних категорій громадян. Особливо це спостерігається сьогодні, під час війни, коли всі громадяни активно беруть участь у захисті країни.

Проте за досягненням інших цілей Україна значно поступається розвинутих країнам. Зокрема залишаються значні виклики для досягнення таких цілей як подолання голоду; гендерна рівність; чиста вода та належні санітарні умови; доступна та чиста енергія; гідна праця та економічне зростання, промисловість, інновації та інфраструктура; сталий розвиток міст та спільнот; відновлювальне споживання та виробництво; збереження морських ресурсів. Складною залишається ситуація з досягненням таких цілей як міцне здоров'я та добробуту; захист екосистем суші; мир, справедливість та сильні інститути.

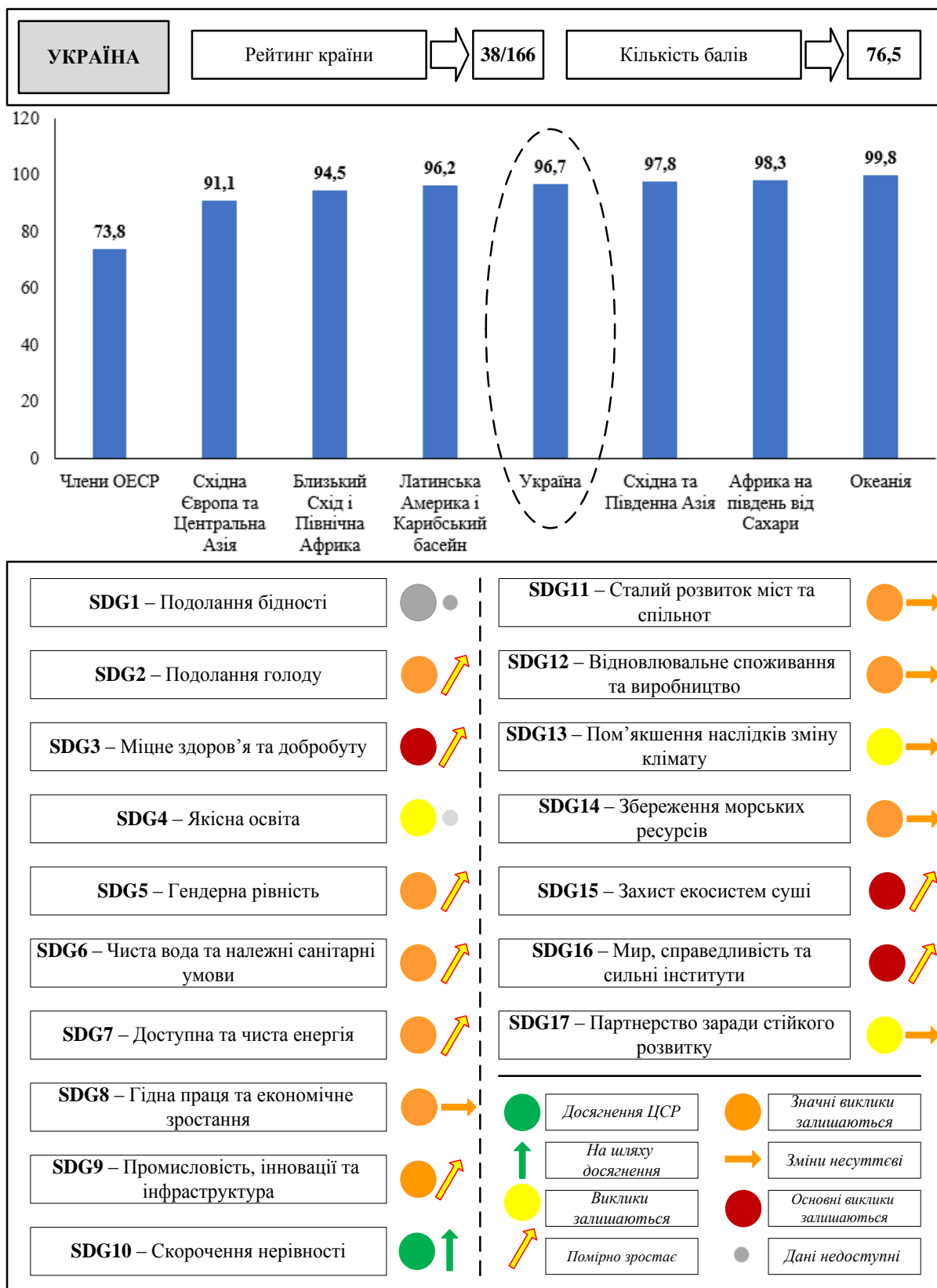

Рис. 4. Аналітична інформація про впровадження моделі сталого розвитку в Україні

Джерело: Sustainable development report 2023 Implementing the SDG Stimulus Includes the SDG Index and Dashboards [13].

Отже, враховуючи аналітичну інформацію, яка представлена на рис. 4, можна констатувати, що Україна перебуває у стадії поступового впровадження концепції сталого розвитку, а переважна більшість його цілей залишаються недосягнутими, що вимагає відповідних дій з боку державних інститутів, органів місцевого самоврядування, громадських організацій. Зрозуміло, що досягти в короткостроковій перспективі окреслені цілі не можливо. Проте, систематичне впровадження необхідних, апробованих вже розвинутими країнами, інструментів дозволить створити умови для побудови національної економіки на засадах сталості.

Однак сьогодні для України найбільш вадливими залишаються питання безпеки, оборони власної території після завершення війни. Колосальні руйнування потребуватимуть і колосального відновлення країни. Це вимагатиме значних фінансових ресурсів, і вимагатиме розробки та впровадження нової моделі розвитку українського суспільства та загалом відновлення економіки країни в післявоєнний період. Виникає цілком логічне питання, чи є доцільним на цьому етапі врахування особливостей моделі сталого розвитку та її впровадження в нову національну програму економічного відновлення країни? На наше глибоке переконання так і це зумовлено такими причинами:

- необхідність забезпечення раціонального використання наявних та доступних природних ресурсів, які стають дедалі більш дефіцитними, враховуючи руйнування країни, мінування територій лісів, полів, водних об'єктів;

- необхідність забезпечення зростання якості життя, умов життєдіяльності для повернення громадян до країни, залучення їх до економічного життя та подальшого її відновлення;

- необхідність залучення допомоги міжнародних партнерів, які вимагатимуть впровадження нових реформ, особливо у сфері функціонування державних інститутів, судової системи;

- забезпечення умов для досягнення окремих цілей сталого розвитку дозволить залучити фінансові ресурси, досвід відповідних спеціалістів, підтримку міжнародних організацій в цих напрямках;

- необхідність відновлення промислового сектору національного господарства, що логічно здійснювати на основі стимулювання впровадження сучасних інновацій, залучення передового обладнання, відповідних спеціалістів, з урахуванням викликів цифрової економіки;

- необхідність відновлення та модернізації енергетичної інфраструктури, що вимагає колосальних фінансових ресурсів, і саме надання пріоритету розвитку відновлювальної енергетики може сприяти більш спрощеному залученню таких ресурсів та ін. [5; 14]

Висновки та пропозиції. Отже, у межах статті поглиблено теоретичні та прикладні положення забезпечення сталого розвитку України в умовах стохастичності зовнішнього середовища, в якому опинилася країна. Значна увага була сфокусована на розгляді сутності сталого розвитку, його складових, обґрунтуванні важливості впровадження цієї моделі в сучасному

суспільстві. Встановлено, що концепція сталого розвитку є провідною моделлю розвитку суспільства, яку сьогодні поступово запроваджують більшість розвинутих країн, а провідними серед них є скандинавські країни.

Також проаналізовано особливості впровадження моделі сталого розвитку в країнах, які перебувають у складних економічних, політичних умовах, які є непередбачуваними. Для прикладу було обрано Україну, проаналізовано основні періоди загострення соціально-політичного розвитку суспільства та описано особливості забезпечення сталого розвитку країни в різні періоди свого існування. Визначено, що в умовах стохастичності забезпечити стабільність впровадження моделі сталого розвитку країни є складним завданням, оскільки кризові ситуації приводять до зниження фінансових можливостей держави. При цьому і суб'єкти господарювання намагаються раціональніше підходити до власних витрат, фінансуючи в першу чергу першочергові напрямки для підтримки власної життєдіяльності.

Однак обґрунтовано, що навіть у складних умовах і особливо у післякризові періоди формування сприятливого клімату для впровадження концепції сталого розвитку є важливим елементом подальшого стабільного функціонування національної економіки, її поступової інтеграції у світові регіональні союзи, підвищення інноваційного розвитку і забезпечення конкурентоспроможності у довгостроковій перспективі. Відповідно у статті акцентується увага, що в Україні в сучасних умовах питання сталого розвитку не є першочерговими. Проте у період післявоєнної відбудови їм необхідно приділити вагому увагу і сформувати модель відбудови таким чином, щоб вона враховувала досягнення основних цілей сталого розвитку. Це сприятиме і модернізації національної економіки, відновленню її інноваційного потенціалу та підвищенню якості життя, умов життєдіяльності громадян, що позитивно впливатиме на привабливість країни для проживання, повернення населення із-за кордону, їх включенню в економічне життя країни.

Список використаних джерел:

1. Безпека сталого розвитку регіонів та територіальних громад України на засадах інклюзивного зростання [Електронний ресурс] : монографія / Н. В. Павліха, І. О. Цимбалюк, Н. Л. Хомюк, М. В. Войчук, А. Ю. Савчук, В. В. Коломечюк, С. М. Цимбалюк. – Луцьк : Вежа-Друк. – 2022. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Об'єм даних 7,40 Мб. – Режим доступу: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/22187/1/Bezpeka_stal_rozv.pdf.
2. Біла С. О. Стратегічні пріоритети сталого розвитку у XXI ст.: досвід країн ЄС та України [Електронний ресурс] / С. О. Біла, М. Ю. Гайдай // Бізнес-навігатор. – 2018. – Вип. 1-1(44). – С. 26-31. – Режим доступу: http://business-navigator.ks.ua/journals/2018/44_1_2018/06.pdf.
3. Дерій Ж. Імплементация сталого розвитку як ключовий принцип галузевого співробітництва Україна – ЄС [Електронний ресурс] / Ж. Дерій, Т. Зосименко, Н. Шадура-Никипорець // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2019. – № 4(20). – С. 9-18. – Режим доступу: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/204253>.
4. Економіка регіонів України в умовах війни: ризики та напрямки забезпечення стійкості [Електронний ресурс] / за наук. ред. І. З. Сторонянської. – Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України», 2022. – 70 с. – Режим доступу: <https://ird.gov.ua/irdp/p20220033.pdf>.

5. Іванова Н. Оцінка корпоративного управління в контексті реалізації стратегії сталого розвитку / Н. Іванова, О. Попело // Науковий вісник Полісся. – 2023. – № 1(26). – С. 183-201.

6. Капінос Г. Проблеми управління сталим розвитком України в умовах війни / Г. Капінос, К. Ларіонова // Modeling the development of the economic systems. – 2023. – № 1. – С. 93–103. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-13>.

7. Карпенко Г. Ю. Формування інноваційної моделі сталого розвитку регіонів в умовах глобальної турбулентності [Електронний ресурс] : дис. канд. екон. наук : 08.00.05 / Карпенко Г. Ю. ; Одеський національний технологічний університет. – Одеса, 2022. – 230 с. – Режим доступу: <https://ontu.edu.ua/download/dissertation/disser/2022/Disser-Karpenko.pdf>.

8. Попело О. В. Світовий досвід стимулювання закладів вищої освіти до розвитку на основі принципів сталості / О. В. Попело, А. В. Жаворонок, О. П. Попело // Бізнес Інформ. – 2023. – № 10. – С. 45–53. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-10-45-53>.

9. Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища [Електронний ресурс] : монографія / О. О. Резнікова. – Київ : НІСД, 2022. – 532 с. – Режим доступу: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-03/reznikova-ukraineresilience2022_02.pdf.

10. Руда М. В. Співпраця України та ЄС у сфері сталого розвитку: огляд перспектив [Електронний ресурс] / М.В. Руда, М. М. Мазурик // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2021. – Вип. 2, № 1. – С. 204-211. – Режим доступу: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/jun/23805/menedzhment121-206-213.pdf>.

11. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. Проект 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/ddwdy>.

12. Управління сталим розвитком промислового підприємства: теорія і практика [Електронний ресурс] : колективна монографія / за ред. д. філософ. н., проф. В. Г. Воронкової, д. е. н., проф. Н. Г. Метеленко, – Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – 588 с. – Режим доступу: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/5219/1/AZHAZHA2021.pdf>.

13. SUSTAINABLE DEVELOPMENT REPORT 2023. Implementing the SDG Stimulus. Includes the SDG Index and Dashboards [Electronic resource]. – Accessed mode: <https://s3.amazonaws.com/sustainabledevelopment.report/2023/sustainable-development-report-2023.pdf>.

14. Systemic Approach to Assessing Sustainable Development of the Regions / O. Popelo, S. Tulchynska, Yu. Kharchenko, B. Dergaliuk, S. Khanin, T. Tkachenko // Journal of Environmental Management & Tourism. – 2021. – Vol. XII, Issue 3(51). – Pp. 742-753. DOI: [https://doi.org/10.14505/jemt.12.3\(51\).13](https://doi.org/10.14505/jemt.12.3(51).13).

References

1. Pavlikha, N.V., Tsymbaliuk, I.O., Khomiuk, N.L., Voichuk, M.V., Savchuk, A.Yu., Komechiuk, V.V., Tsymbaliuk, S.M. (2022). *Bezpeka staloho rozvytku rehioniv ta terytorialnykh hromad Ukrainy na zasadakh inkliuzyvnoho zrostannia [Security of sustainable development of regions and territorial communities of Ukraine on the basis of inclusive growth]*. Vezha-Druk. https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/22187/1/Bezpeka_stal_rozv.pdf.

2. Bila, S.O., Haidai, M.Yu. (2018). Stratehichni priorytety staloho rozvytku u KhKhI st.: dosvid krain YeS ta Ukrainy [Strategic priorities of sustainable development in the 21st century: experience of EU countries and Ukraine]. *Biznes-navihator – Business navigator, 1-1(44)*, 26-31. http://business-navigator.ks.ua/journals/2018/44_1_2018/06.pdf.

3. Derii, Zh., Zosymenko, T., Shadura-Nykyropets, N. (2019). Implementatsiia staloho rozvytku yak kliuchovyi pryntsyv haluzevoho spivrobotnytstva Ukraina – YeS [Implementation of sustainable development as a key principle of sectoral cooperation Ukraine - EU]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management, (4(20))*, 9-18. <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/204253>.

4. Storonianskoiuu, I.Z. (Ed.). (2022). *Ekonomika rehioniv Ukrainy v umovakh viiny: ryzyky ta napriamky zabezpechennia stiikosti [The economy of the regions of Ukraine in the conditions of war: risks and directions for ensuring stability]*. DU «In-stytut rehionalnykh doslidzhen im. M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy». <https://ird.gov.ua/irdp/p20220033.pdf>.
5. Ivanova, N., Popelo, O. (2023). Otsinka korporatyvnoho upravlinnia v konteksti realizatsii stratehii staloho rozvytku [Assessment of corporate governance in the context of implementation of the strategy of sustainable development]. *Naukovyi visnyk Polissia – Scientific Bulletin Polissya*, (1(26)), 183-201.
6. Kapinos, H., Larionova, K. (2023). Problemy upravlinnia stalym rozvytkom Ukrainy v umovakh viiny [Problems of managing the sustainable development of Ukraine in war conditions]. *Modeling the development of the economic systems*, (1), 93–103. <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-13>.
7. Karpenko, H.Yu. (2022). *Formuvannia innovatsiinoi modeli staloho rozvytku rehioniv v umovakh hlobalnoi turbulentsnosti [Formation of an innovative model of sustainable development of regions in conditions of global turbulence]* [PhD dissertation; Odeskyi natsionalnyi tekhnolohichnyi universytet]. <https://ontu.edu.ua/download/dissertation/disser/2022/Disser-Karpenko.pdf>.
8. Popelo, O.V., Zhavoronok, A.V., Popelo, O.P. (2023). Svitovyi dosvid stymuliuвання zakladiv vyshchoi osvity do rozvytku na osnovi pryntsyypiv stalosti [World experience of stimulating higher education institutions to develop on the basis of sustainability principles]. *Biznes Inform – Business Inform*, (10), 45–53. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-10-45-53>.
9. Reznikova, O.O. (2022). *Natsionalna stiikist v umovakh minlyvoho bezpekovoho seredovyshcha [National stability in the conditions of a changing security environment]*. NISD. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-03/reznikova-ukraineresilience2022_02.pdf.
10. Ruda, M.V., Mazuryk, M.M. (2021). Spivpratsia Ukrainy ta YeS u sferi staloho rozvytku: ohliad perspektyv [Cooperation between Ukraine and the EU in the sphere of sustainable development: an overview of perspectives]. *Menedzhment ta pidpriemnyts-tvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku – Management and entrepreneurship in Ukraine: stages of formation and development problems*, 2(1), 204-211. <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/jun/23805/menedzhment121-206-213.pdf>.
11. Stratehiiia staloho rozvytku Ukrainy do 2030 roku. Proekt 2017 [Strategy of sustainable development of Ukraine until 2030. Project 2017]. <http://surl.li/ddwdy>.
12. Voronkova, V.H., Metelenko, N.H. (2021). *Upravlinnia stalym rozvytkom promyslovoho pidpriemstva: teoriia i praktyka [Management of sustainable development of an industrial enterprise: theory and practice]*. Vydavnychiy dim «Helvetyka». <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/5219/1/AZHAZHA2021.pdf>.
13. SUSTAINABLE DEVELOPMENT REPORT 2023. Implementing the SDG Stimulus. Includes the SDG Index and Dashboards. (2023). <https://s3.amazonaws.com/sustainable-development.report/2023/sustainable-development-report-2023.pdf>.
14. Popelo, O., Tulchynska, S., Kharchenko, Yu., Dergaliuk, B., Khanin, S., Tkachenko, T. (2021). Systemic Approach to Assessing Sustainable Development of the Regions. *Journal of Environmental Management & Tourism*, XII(3(51)), 742-753. [https://doi.org/10.14505/jemt.12.3\(51\).13](https://doi.org/10.14505/jemt.12.3(51).13).

Отримано 10.11.2023

UDC [330.34:502.131.1](477)

Maksym Dubyna

Doctor of Economic, Professor, Head of the Department of Finance, Banking and Insurance
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: maksim-32@ukr.net. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-5305-7815>.

ResearcherID: F-3291-2014. **Scopus Author ID:** 56912277800

Denys Serdiuk

PhD Student

Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: denysserdiuk@ukr.net. **ORCID:** <https://orcid.org/0009-0004-5186-5909>

**ENSURING SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE
IN THE UNCERTAIN AND TURBULENT ENVIRONMENT**

The concept of this development involves harmonious interaction between people and the environment in which they live and work. First of all, ensuring the sustainable development model of society is associated with the transformation of the principles of the economic system functioning in society. Sustainable development of society can only be achieved through the interaction of significant financial resources, as the introduction of modern innovations that contribute to the transformation of the social, environmental and economic systems based on sustainability requires significant investment. This is especially difficult for the countries that do not have such resources and do not have a favourable investment climate.

Ukraine is currently facing extremely difficult conditions for its own development. The war has led to complex economic, environmental and social disruptions, the effects of which are still deepening. Accordingly, all processes and efforts aimed at creating conditions for the country's sustainable development were levelled and are partially in vain. However, the desire of Ukraine to integrate into the EU economic area also requires the adoption of the basic principles of the functioning of European countries, which strategies of the national development focus on sustainable development.

The article deals with theoretical provisions of ensuring sustainable development of society under the conditions of uncertainty and turbulence of its functioning. In particular, the author analyses the essence of sustainable development, identifies the main causes of uncertainty and non-stationarity of economic development, and substantiates the goals of this development. Based on the analysis of the sustainable development index, within the article, the current trends in the implementation of the sustainable development model in countries are identified. Also, within the article, the retrospective and current trends on the implementation of the sustainable development model in Ukraine are examined, and the impact of the war of possible use of this model is specified.

It is determined that in Ukraine, under current conditions, the issues of sustainable development are not a priority. However, in the period of the post-war reconstruction, they need to be given significant attention and a reconstruction model should be formed in such that it takes into consideration the achievement of the main goals of sustainable development. This will also help modernise the national economy, restore its innovative potential and improve the quality of life and living conditions of citizens, which will have a positive impact on the country's attractiveness for living, the return of people from abroad, and their inclusion in the country's economic life.

Keywords: *sustainable development, national economy, instability, sustainable financing, economic turbulence.*

Fig.: 4. References: 14.